

Simon Attila Turczel Lajos-díjához

A díj névadója, Turczel Lajos, az immár hatvanéves pozsonyi Magyar Tanszék alapító nemzedékének szívünkhöz oly közel álló személyisége volt. Életpályája, ifjú- és felnőttkori pokoljárása, apró természetéhez képest óriási energiája, a modern magyar irodalomról, történelemlről, az első kisebbségi nemzedékről, a magyar művelődéstörténetről felhalmozott tudása, és persze szakmai, erkölcsi tekintélye itthon a legnagyobbak közé sorolta őt, tudósi, pedagógusi munkássága rangot ad a díjnak, kötelezettséget ró a díjazottakra.

Kivált, ha a díjazott történész, aki tudatosan ennek a gyors fogyásnak és többszöri meghasonlásnak indult dél-szlovákiai magyar népcsoportnak a történetét írja, immár húsz-huszonöt éve. Az elmúlt száz év velünk megtörtént eseményeit, általunk meghozott döntéseit, rólunk, nélkülünk vagy olykor velünk együtt kialakított politikai alternatíváit, társadalmi, gazdasági folyamatait vizsgálva Simon Attila az ötödik X-en túl, teljes szakmai fegyverzettel szembesít bennünket a valóságos múltunkkal: jó és rossz lépéseinkkel, ritka győzelmeinkkel, gyakori tévedéseinkkel.

Merthogy amire a történész szakszerűen, szakmai becsülettel vállalkozhat, az a történelem tényeinek, forrásainak összegyűjtése, a múlt emlékezetének minél realisabb bemutatása.

Merthogy kisebbségi helyzetünk sem jogosíthat fel arra, hogy vágy- vagy érdekezérelt történetekkel vigasztaljuk és bódítsuk magunkat. Simon Attila az első huszonöt kisebbségi év értékeit és katasztrófáit, a jót, a hősiest, a kiemelkedőt, a követésre méltót, és persze a rosszat, a hibát, a bűnt, a tévedést, a gonoszságot és az ostobaságot is leltárba vette, értékelte. Nem a szentek, szentnek gondolt politikusok hagiografikus, széplelkű történeteit tárta elénk könyveiben, hanem a kisebbségi helyzet próbatételeiben kialakult sokarcú, sokszínű közösség valóságos történelmét.

Aki úgy gondolja, hogy a történésznek csak a szépet és a jót szabad megírnia, hogy a történelem a saját nemzetünk hibátlanságának a tárháza, nemcsak téved, hanem könnyen válhat saját közösségének a rosszakarójává, más nemzetekkel szembeni gyűlölködések szítójává.

Simon Attila a kisebbségi köztos pozíciók talán egyetlen valamirevaló előnyét, a távolságtartó mérlegelés bölcsességét felhasználva úgy tudott, úgy tud a legnehezebb kérdésekről is írni és szólni, hogy munkáiból az itthoni magyar és szlovák, a magyarországi magyar, a csehországi, németországi olvasók is megérthetik,

megtapasztalhatják a történetírás főparancsát. Aki ebben a száguldó világban pár perces blogok, hírek dicsőségénél többre, tartósabbra vágyik, nem visszhangozhatja az éppen aktuális elvárásokat. Merthogy ő vállaltan részrehajlás és elfogultság nélkül, sine ira et studio ír és elemez.

Csak így lehet és szabad, az egymásnak sokszor ellentmondó forrásokat szembeállítva, a korabeli lehetőségeket és a mai kérdéseket egymással kiegészítve történelmet írni. Könyveiből, könyveinek sikeréből, a mostani Turczel-díjból, és az idei legmagasabb akadémiai rangú elismeréséből, a Magyar Tudományos Akadémia tagjává választásából is kiderül, csak így szabad, csak így érdemes.

Nem történész, aki mindig, mindenben azt írja, amit a nemzeti elfogultságban felnőtt nemzedékeink hallani akarnak, aki lemond arról, hogy nemcsak mások kárából, hanem múltbeli saját hibáinkból is tanulni lehet, tanulni kell.

Az agyonpolitizált ünnepi magyar történelem zsákutcáit és a kocsmai szintű odamondogatások pocsolyáit messze kerülve, könyveiben a százéves felvidéki magyar világunkban helye van a többségi és anyaországi hatásoknak, elvárásoknak, de első helyen mindig az itteni emberek, a Baťa-cipős magyarok, az új arcú magyarok maradnak a főszereplők.

Simon Attila 1966-ban a Gömör megyei Bátkán született, iskoláit helyben, valamint a rimaszombati gimnáziumban végezte, az egyetemi oklevelet pedig 1989-ben a pozsonyi Komenský Egyetemen szerezte. Tíz éven át tanított, előbb szülőfalujában, majd a dunaszerdahelyi Vámbéry Ármin Gimnáziumban. Aligha véletlen, hogy 1989-ben éppen ő volt az egyik kezdeményezője a Szlovákiai Magyar Történelemtanárok Társulásának. Ez az egyszerre érdekvédelmi és szakmai-módszertani egyesület immár harminc éve törekszik arra, hogy a szlovákiai oktatáspolitiká gyakran kisebbségi érdekeket sértő törekvéseivel szemben felemelje a szavát, érvényesítse a magyar nemzeti történelem oktatásához kapcsolódó jogokat. Ennek részeként sikerült elérni a középiskolák számára külön központi tanterv elfogadását, és *A magyar nép története* címmel Simon Attila, illetve Kovács László megírták a magyar iskolák számára a gimnáziumi tankönyvsorozat első két részét.

Szakmai pályafutása 2001-től a somorjai Fórum Intézetben folytatódott, ahol Tóth Károly intézetalapító kollégánk betegsége, majd tragikusan korai halála miatt Simon Attila vette át az igazgatói feladatokat. Ezzel párhuzamosan 2005-től a komáromi Selye János Egyetem Tanárképző Karán működő, egyre ismertebb és népszerűbb Történelem Tanszék vezetőjeként irányítja, tervezi és felügyeli a szlovákiai magyar történelemtanár-képzést.

Eddig megjelent tanulmányainak, monográfiáinak, tanulmányköteteinek száma máris a legtöbbet publikáló szlovákiai magyar történészek sorába emelte őt. A Magyar Tudományos Akadémia idei májusi közgyűlése pedig első szlovákiai magyar történészként soraiba választotta őt.

Az elmúlt másfél évtizedben megjelent munkái közül 2010-ben *Egy rövid esztendő krónikája. A szlovákiai magyarok 1938-ban*, illetve a 2014-ben Budapesten kiadott *Magyar idők a Felvidéken 1938–1945* című kötetet szeretném röviden kiemelni. Ezzel a két könyvvel a szlovákiai magyar történelem hosszabb szünet után ismét eljutott a szlovákiai magyar értelmiségiek, történelem iránt érdeklődők szélesebb köreihez.

Mindkét kötet egyszerre vállalkozott a sorsfordító eseményekhez óhatatlanul kötődő mítoszok és egymással élesen szembenálló hagyományok újraértelmezésére. Az egész európai történelmet meghatározó 1938-as év eseményeinek, illetve a világtörténelmet új vágányokra állító, napjainkig meghatározó jelentőségű második világháborús éveknél, s a szlovákiai, felvidéki magyar mikrotörténetnek minden korábnál teljesebb bemutatására.

Rosszul végzi azonban a dolgát az a történész, akinek írásait néhány tucat szakmabeli olvassa csak. A jó történész mindig szem előtt tartja Mikszáthék, Móriczék vagy éppen Grendelék elbeszélő tudományát: nemcsak okosan, hanem olvashatóan és élvezetesen kell írnia annak, aki gondolatait, kutatási eredményeit valóban el akarja juttatni az olvasókhöz.

Simon Attilának, akiben van valami Tözsér Árpád-osan, Mács József-esen vagy Dúdor István kemény vonalú képeire emlékeztetően gömörös, egyszerre szóki-mondó és sejtelmes, egyszerre kemény és elérzékenyítően ragaszkodó, de sohasem okatlanul rajongó és elvakult, mint ahogy erre mifelénk a pápista Csallóközben és Mátusföldön oly gyakran gondoljuk magyarságunkat, felvidékiségünket, vagy az egész általunk megélt világunkat megragadni és elmesélni.

Simon Attila eddigi könyveiben rátalált arra a szakmához és néphez szóló krónikás hagyományra, amely újat és meglepőt mond akkor is, amikor mások közhelyes egyensúlyozásba, vagy éppen mentegetőző magyarkodásba, esetleg a szembenálló nemzetek eredendő bűneinek felsorolásába kezdenének.

A kisebbségi létezés első húsz évének tapasztalati anyagát, a csehszlovák válság belpolitikai és európai kontextusát párhuzamosan bemutató elemzései jól jelzik, lehet, csak egyedül így lehet a közösség történeti önképének, tudatának alakítására történészként vállalkozni. Nem pedig a valóságtól távol álló, a tényekről, adottságainkról, lehetőségeinkről nagyvonalúan megfélelmező, saját álmokat és tévképzeteket vagy a sorainkban is meglévő előítéleteket kell kiszolgálni. Mert erős, nyelvében és történelmi tudatában egyformán szilárd talapzaton álló, a többségi nemzet és az anyaország számára egyaránt társként, partnerként megjelenő felvidéki magyarság számára a mulékony konjunktúrák ellenére nem a mítoszok világának felerősítésével, hanem a kisebbségi lét- és döntéshelyzetek hiteles bemutatásával lehet igazán érdemleges segítséget adni. Simon Attila a maga gyakran vitákat ingerlő következetességével, vagy éppen az Esterházy János életművével azonos súlyú, kortárs kisebbségi magyar politikusok, Szent-Iványi József, Szüllő Géza vagy éppen Jaross Andor pályafutásának bemutatásával arra

törekszik, hogy történelmünk a két világháború közötti sokrétű, gazdag világból ne csupán egy hiányos tabló, egy-két kiragadott történet maradjon, hanem sok tekintetben a mai demokratikus és plurális világunk számára sokféle tanulsággal is járó, élő történelem.

Simon Attila eddigi munkásának szép számmal akadnak új, eddig alig kutatott témakörei és komoly mulasztásokat pótló teljesítményei. Az első közé sorolható *Az elfeledett aktivisták. Kormánypárti magyar politika az első Csehszlovák Köztársaságban* című könyve vagy a *Visszacsatolás vagy megszállás. Szempontok az első bécsi döntés értelmezéséhez* című, általa szerkesztett tanulmánykötet. A mulasztásokat pótló munkái közül pedig az *Esterházy János és a szlovenszói Magyar Párt. Iratok a szlovákiai magyarok történetéhez 1938–1945* címmel 2014-ben kiadott forráskötet, s még inkább a Tóth Lászlóval közösen írt *Kis lépések nagy politikusa – Szent-Ivány József, a politikus és művelődésszervező* című munka. Ám nemcsak a két világháború és a világháborús évekre terjed ki figyelme és munkája. A szlovákiai magyar történetírás válogatott bibliográfiájának elkészítése mellett tíz évvel ezelőtt az 1989. évi rendszerváltásnak és azt követő három évnek, a csehszlovák állam kettéválásig tartó permanens válságperiódusnak a kortársi emlékezetét Popély Árpáddal közösen szerkesztett kötetben adta közre.

S most, amikor a mai magyar történelemtudomány kiváló itthoni képviselőjének átadják a Turczel Lajos-díjat, röviden érdemes volna talán belegondolnunk abba is, mi végre van ma a magyar történetírás. Simon Attila munkájából mindenki számára kiderülhet, milyen fontos, hogy olyan történelmünk legyen, amely nem a vágyainkat tükrözi, hanem a valósággal szembesít bennünket, és a családjainkban százféleképpen megélt múltból igaz és közös – közösségi történelem körvonalai bontakozzanak ki.